

KÁNYAVÁR

KÖZSÉG

TELEPÜLÉSTERVÉ HEZ

2025.

**ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY**

Készítették:

Művi értékvédelem:

Fercsák Ágnes

okl. településmérnök TT 20-0277

Bakucz András

okl. építész tervező művész

építész vezető tervező É/I 18-0237

műemlékvédelmi szaktanácsadó BME 9102.

Régészeti értékvédelem:

Simmer Livia

szakértői engedélyszám: 18-002

TARTALOM

I.	Örökségvédelmi vizsgálat	3
I.1.	A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)	3
I.2.	A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással	15
I.3.	A védett műemléki értékek települési értékleltára, értékkataszter	24
I.4.	A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit.....	24
2.	A rendezés során tervezett változások hatáselemzése.....	50
2.1.	A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	50
2.2.	A 2.1. pontban szereplő változások hatásai	50
2.2.1.	a régészeti örökségre	50
2.2.2.	a történeti településre, település- és tájszerkezetre	51
2.2.3.	a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre	51
3.	Értékvédelmi terv	51
3.1.	az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények.....	51
3.2.	az önkormányzati feladatok meghatározása.....	51

1. Örökségvédelmi vizsgálat

1.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

Kányavár község a Lenti járásban, a járásközponttól 16 km-re délkeleti irányban, található. Déli szomszédja Lisperzentadorján, északi szomszédja Páka. Területén a Borsfa-Lenti közti 7537-es út halad végig.

A község tájféldrajzi értelemben a Zalai-dombságon belül, a 678 km² területű Göcseji-dombság nevű kistáj települése. A kistáj Dunántúli-dombság legnyugatibb, tagolt és viszonylag magasra kiemelkedő dombsága. Északról a Felső-Zala-völgy, nyugatról a Kerka-vidék, Délről az Alsó-Mura-sík, nyugatról a Letenye-Egerszegi-dombság határolja. A hordalékkúp jellegű tájak csoportjába tartozik. A Zalai-dombság a hordalékkúp jellegű tájak csoportjába tartozik. Alapját több ezer méter vastagságban homokos, agyagos, márgás pannon tengeri üledék alkotja, amire az egész régióra jellemző folyóvízi homok rakodott. Ezen az alapon kezdődött meg az (Ős)-Rába és a Mura hordalékkúpjának épülése, amely nyugatról kelet felé fejlődött. Az önálló Zalai-dombság megszületése a terület emelkedéséhez kapcsolható, aminek hatására a folyók a 200-300 m magas felszín feloszabták. Ma a Zalai-dombság jellegét az észak-déli irányú völgyek és a dombsági háta rendszere adja meg. Az észak-dél irányú völgyekben gyakran találhatunk mocsarakat és lápok. A völgyek így nem kedveztek a települések létesítésének, amelyek ezért a völgyközi háta lábánál és a dombhátaon alakultak ki. A völgytalpakat rétként és legelőként, a lankás lejtőket szántóként használták. Sűrű erdők – jellemzően bükkösök – alakultak ki a barna erdőtalajokon és barnaföldeken.

A zalai táj erős tagoltságát az is kifejezi, hogy kialakultak a mindennapi élethez kapcsolt („megélt”) tájak fogalmai és a néprajzban használatos elnevezései: Órség, Hetés vagy Göcsej. Az így megvont határok azonban nem merevek, ezért elmondható, hogy a Göcsejben feltárt néprajzi anyag egész Délnyugat-Dunántúlra jellemző, s a keletre eső zalai települések népi kultúráját is reprezentálja.

Éghajlatát illetően a mérsékelt hűvös, mérsékelt nedves térségként jellemezhetjük. Az 5ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, illetve vízenyős felszínek aránya elenyésző, csupán 0,2%. A kistáj erdőgazdálkodási célterület: kiterjedt bükkös és gyertyános-tölgyes állományokkal rendelkezik. A terület 45%-át erdők alkotják – a túlevélű erdők aránya valamelyest nőtt – 30%-a szántóföld, 7%-a pedig gye. A Göcseji-dombság eredeti adottságait az emberi tevékenység csak mérsékelt bolygatta meg. A természeti jelenségek, folyamatok általi veszélyeztetettség kismértékű, leginkább felszíni mozgásra és szélrozióra lehet számítani.

A szántóföldek a kistáj középső részén válnak a tájarculat meghatározó elemévé. A parlagok aránya alacsonynak mondható, mindössze 3-4%, többnyire a nedves völgytalpak felhagyottak. A tájhasználat mérsékelt intenzív, de gondozott tájképi benyomást nyújt. A települések többnyire a szárazabb dombhátaakra épültek. A kistáj teljes területére jellemző, hogy hiányzik a sűrű törpe és kistalvas hálózathoz kiemelkedő, tájszervező hatású kisváros. A göcseji identitás erős.

A kistáj 3,5%-a kapott Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolást. Az értéksűrűség Zalaegerszeg környékén magas, máshol közepesnek mondható. Jelentős a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma. Jellemzően a tájképvédelem aránya magas, a további védendő zónák lehetnek a Cserta-pataktól nyugatra eső terület, valamint a Kányavár és Pusztamagyaród erdőszélei.

A vármegye az aprófalvas térségek közé tartozik, tehát bővelkedik az 500 fő alatti lakosú aprófalvakban, ahol a lakosság 13%-a él – Kányavár 120 lakossal bír (2024.01.01.). Az

aprófalvas térségekben jelentős volt a népességfogyás, kedvezőtlenebb a korösszetétel és a jövedelmi helyzet. A falvakban és főleg az aprófalvakban élő foglalkoztatottak héttizede más településre jár dolgozni. A lakhatási körülmények is az aprófalvakban kedvezőtlenebbek, itt magasabb a komfort nélküli lakások aránya.

A Göcsej vagy régiesen Göcsejség a dunántúli nyelvjárásokban a vízjárások által felszabdalt dombvidék jellemzésére használt elnevezés, ami itt tájnévvé vált. Az itt élők emberek életét a táji jellegzetességek erősen befolyásolták: sovány, terméketlen, könnyen vizenyőssé váló talajokon archaikus szántógazdálkodást folytattak. Szőlészete egykor jelentős volt, állattartásában a szubalpi vonások bukkannak fel. Sajátos apró településcsoportok jellemzik, jellegzetes zártudvaros beépítéssel (kerített ház). Népének társadalmi szerkezete, jogszokásai, szellemi műveltsége hasonlóképpen archaikus, konzervatív vonásokat mutat.

A település neve korábban Kányafölde alakban szerepelt, ami egy Kánya nevű személynek volt a földbirtoka. A Kányavár név ebből alakult ki az utótag cseréjével. A falu korábbi névalakjai: Kanyaffewlde, Kaniafelde, Kányafelde, Kányafölde, Kányovár, Konyovár, Kanyawar, Kánya Vár, Kányavár.

Honfoglalás előtti idők

A kora és késő bronzkori időkből és a vaskorból való leletek alapján a Göcsej vidékéről elmondható, hogy a legkorábbi időktől lakott volt. A középső bronzkor és a kora vaskor leletei nem ismertek, azonban a kelták az egész vármegye területét benépesíthették. Ez a népesség nagy valószínűséggel megéri a Kr.e. 12. századi római hódítást. a szegedi vidékéről sok római leletanyag került elő. Az itáliai eredetű romanizált népesség főleg a fontosabb átmenő utak vidékét lakta. A vármegye népvándorláskori történetéről azt tudjuk, hogy a germánok és az avarok alig szállták meg ezeket a területeket. A 860-as években a későbbi Zalavár helyén frank alapítású erődváros épült, a mocsaras, erdős vidék germán népessége igen gyér lehetett. A honfoglalást megelőzően késői avar és szláv népek lakták.

Kányavár őskori és római kori történetéről nem rendelkezünk pontos adatokkal, azonban tudunk az itt fellelt őskorból, vaskorból származó régészeti leletekről.

Középkor

A Göcsej vidékét feltételezhetően a Honfoglalás utáni időkben szállta meg a magyarság. A betelepülés a 10. század végén indulhatott errefelé. Az országhatár és a megszállt területek között igen gyér lakosságú zóna húzódott: a gyepeelve. Ezen belül természetes akadályokkal részben mesterséges építményekkel eltorlaszolt védősáv futott végig. A vármegye Göcsejtől keletre eső területe tehát a korai Árpád-korban határőrvidékeink közé tartozott, azonban a magyar-horvát közös királyság kialakulása után hamarosan jelentőségét veszítette. Történeti és régészeti források alapján arra következtethetünk, hogy Göcsej legkésőbb megtelepült területe a vármegye északi és középső részén kialakult szegedi vidéke volt. A középkori úthálózat fontosabb vonalai elkerülték a vidéket, ezért a sokáig szinte lakatlan terület 11. századi betelepítése nem katonai jellegű telepek létrehozását szolgálta, hanem a zalai vár birtokaként szerepelt. A szegedi övező területeket részben a várjobbágyok és a várnépek, vagy pedig a várszolgák lakták, míg délnyugat felől az egész területet a legkorábban települt őrvidek övezte, vegyes társadalmi rétegű népességgel. A göcseji rész a későbbiekben a vármegye legsűrűbben lakott kiskisnemesi tömbjét képezte. A falvak nagy része telepített helyiség lehetett, vegyes etnikummal, erre utalnak a szláv eredetű helységnevek.

A korai települések nem a mai helyükön, hanem a dombok alján helyezkedtek el, ezért a szegedi elnevezésre nem csupán az utakat és völgyzugokat képező magaslatok jelenthetnek magyarázatot, hanem az összefüggő erdőségek irtással kialakított szegletei is, amelyet az egyes

családok megszálltak. A szegek nagy része még az Árpád-kor vége előtt jöhetett létre és nagyjából egy helyben maradtak a török korig. A 14-15. század a megerősödés időszakát jelentette – amelyik település lakossága megnövekedett, az kivált az anyatelepülésből.

A középkorban a falut Kányaföldének nevezték, központjában kisebb erősség állt. A castellum az Alsó-Válickától keletre, a patak menti mocsaras területből kiemelkedő dombon helyezkedett el. A téglából készült erősséget 1523-ban várként említik. Szécsiszigettel együtt Lenti előtt látta el egy előretolt őrház szerepét. Később, a 17. századtól nevezik el a települést Kányavárnak.

I. Kányavár erődtítésének helye. GPS: É 46° 34.368 (46.572796) K 16° 40.709 (16.678486)
(forrás: google earth)

A falu nevének első ismert írásos említését egyes források 1417-re teszik, amikor Kányaföldi Márk fia, Pál lakhelye. Egy 1433-ban átírt 1429-es birtokba iktatási oklevél kapcsán Kaniafelde-i Pál neve bukkan fel. Az 1440 és 1444 között Kerecsényi László, az alsólendvai várnagy elfoglalta a települést.

1464-ben Mátyás király a kapornaki konventhez ír, hogy tartsanak vizsgálatot Dobri Gergely fiai: János, Márton és Benedek panaszára, mely szerint az Albert király halála utáni zavaros időkben „Kerecsen-i Tamás fia László Alsólynwa (!) vár várnagya a felesége Apolina ösztönzésére az ő zalamegyei birtokrészüket, a birtok felét elfoglalta és azt ma is bírja, továbbá az osztályos testvérükről, Kanyafelde-i Markos „dictus” Pálról annak halála után rájuk szállott ottani házaikat leromboltatta és elszállíttatta”.

A Kerechényiek (Kerecsényi, Kerecheny) sikeresen megtartották Kányaföldét, a falu nevét családi nevük előtagjaként használták. Kerechényi György 1505-ben mint Zala vármegye egyik követe vett részt a rákosi országgyűlésen, Kányaföldi Kerechényi Kristóf 1569-ben mint királyi főasztalnok-mester volt jelen az országgyűlésen.

A kányaföldi várkastélyt valószínűleg György építtette, aki Bakócz Tamás esztergomi érsek kincstartója volt, és 1510-ben 22 zalai, 9 horvátországi helységben volt birtoka. Először 1516-ban hallunk a várkastélyról, majd 1523-ban már várként említik.

Újkor

A 14-15. században elindult fejlődést a 16. században megjelenő török hadak támadása zavarta meg. A hatása drámai módon átalakította a népességi, gazdasági és a települési

viszonyokat egyaránt. A 16. század utolsó harmadában a települések lakói elmenekülnek, azonban a falvak többsége hamarosan újra benépesedik az 1580-as évek végén. A települések egy része már ekkor elpusztul, de a 17. századot is megérő telepek hol puszták, hol lakottak. A török hódoltsági terület szélén vagy a határvidéken élő jobbágyok a töröknek, a földesúrnak, a magyar királynak is adóztak és a végvárnak is tartoztak robottal. Az elszegényedett jobbágyok egy része ezért a királyi Magyarországra húzódott vissza. Akik maradtak, a szeged vidékén kerestek lakóhelyet. A saját földtulajdonnal rendelkező kisnemesség tartotta magát vagy elszegényedve helyben került jobbágysorba, ezért a szeged lakóinak többsége nem menekült el. A törökkor idején a szeged nagy része elköltözik korábbi helyéről, a régi és az új telep között több száz méter is lehetett a távolság. Ennek oka egyrészt az éghajlati változás, az 1600 körüli kisjégkor, amikor a bőséges csapadék miatt az árterek és a mocsaras völgyek növekedése miatt kénytelenek voltak feljebb húzódni. A jelenség további oka a török elleni védekezés: az utak rendszerint veszélyesek voltak, ezért távolabbi, eldugottabb környékre költöztek, ahol biztonságban érezhették magukat. Az összeköltözés a templommal is rendelkező települések esetében gyakori, ahol nagyobb ellenállást kísérelhettek meg a kisebb portyázó csapatokkal szemben. Előfordult a szétköltözés is, ugyanis a kisebb, egy-két házból álló telepek könnyebben védekeztek át a pusztítást. Ez az időszak tehát a település- és az úthálózat döntő változását hozza el a Göcsej vidékén.

Kerechényi Györgynek három fia volt és egy lánya Katalin, aki Háshágyi Dénes felesége lett. Kerechényi Pál gyermekei, hat fia és két lánya korán árvaságra jutottak. A halála előtt már súlyos pénzzavarban lévő Pál sógorának zálogosította el a várat, akitől a fiúknak csak 1548-ban sikerült visszaváltaniuk. A Kerechényiek és a Háshágyiak között ezekben az években tehát folyamatos volt a viszálykodás, a rendteremtés érdekében több alkalommal Nádasdy Ferencnek kellett fellépnie.

A török elleni harcok idején Kányavár egy kis végvár, azonban Nádasdy Tamásnak a védelmi vonalban szüksége volt rá, ezért Kerechényi Mihályt vicebánnak nevezte ki, amikor pedig nádor lesz, akkor Mihály alnádori címet kapott. László és András a török elleni küzdelmek ismert alakjai lettek. Kerechényi László 1555-ben Szigetvár kapitánya, majd pedig Gyuláé, melyet hetven napi ostrom után 1566. szeptember 1-jén eladott a töröknek.

1561-ben „Kanyaffalwai Kerecheny Mátyás személyesen vallja, hogy mindennemű javakat és jogokat a zalamegyei Kanyaffewlde castrumban /és több horvátországi castrumban/ idősebb testvérének, Kerecheny Mihálynak utólag elzálogosította”. A pénzügyi problémákkal küszködő család nem tudott kellőképpen felkészülni a török elleni védekezésre.

1576-ban míg Kerechényi Mihály szlavóniai birtokán tartózkodott, két török rab kiszabadul a kányaföldi várbörtönből és bezárva a kaput birtokukba vették az erősséget. A vár porkolábja a szőlőhegybe menekült, ahol Alsólendvai Bánffy Pál emberei dézsmát szedtek – az ő segítségükkel foglalták vissza a várat. Az eseményeket követően azonban Bánffy emberei nem voltak hajlandóak elhagyni a várat míg Mihály egy kötelezvényt alá nem írt, hogy minden korábbi pereskedést megszüntet Pál ellen ha visszakapja a várat.

Kanizsa eleste után Kányavár is a végvári erősségek közé tartozott, azonban állapota miatt az egyik leggyengébb erődítésként tartották számon. Ebben az időben a törökkel szakadatlan küzdelmet folytattak, folyamatosak voltak a török portyázások: embereket raboltak el és végeztek ki. A 17. század közepére a vár védőit megtizedelték: csak hat hajdú tartózkodik ott, éheznek. 1681-ben és 1687-ben megerősítették. A század második felében nem szűnnek a harcok Kányavár alatt, 1684-ben 200 török támadta meg és a marhákat akarták elhajtani, de ezt a hajdúk megakadályozták. 1688-ban 20 német és 65 hajdú tartózkodott az erősségben.

1690 után a castellum elvesztette hadászati jelentőségét, a 18. század elején elpusztult – az építőanyagot a lakosság elhordta, téglái a pákai templom falában is megtalálhatók. A 18. század közepén bírói nyomozás folyik amiatt, hogy miért nevezik Kányaföldét Kányavárnak, hiszen csak néhány rom található a faluban.

1728-ban egy összeírásban azt olvashatjuk, hogy Foky Jánosnak, Farkas Gábornak, Berta Györgynek, valamint a Farkas család hűbéreseinek örökölt és tényleges birtoka. szabadköltözésű lakos 25, ebből 1 kézműves. Telkek nincsenek, hanem ki-ki annyit foglalt el a falu közös területéből, amennyit ki tudott irtani. „Gabonát a földek szűkösége és terméketlensége miatt nem adnak el. Dohányt és kukoricát nem vetnek, kendert és lent csak házi szükségletükre. A rétek két harmada mélyen fekszik, egy harmaduk jó fekvésű, de az egész silány és kevés szénát ad, ebből eladásra nem kerül. Legelő mindenféle jószáguknak közepesen van.” Szőlőjük, halastavuk nincs, tűzifa elegendő, piacozni nem tudnak. Gombos Gergelynek egy kerékre járó malma van a Kánya patakon.

1780-ban a kányavári szabadmenetelű jobbágyok az alszolgabíró előtt így nyilatkonak: „I. Méglen őfelsége kegyelmes rendelkezéséből 1768. esztendőben ki nem adattatott, mindaddig urbáriumunk nem volt. II. Urbáriumunk nem lévén, földesuraságinknak contractus szerint adóztunk, robotokat sohasem szolgáltunk, sem jobbágyok, sem zsellérek, azt pedig, ha ezen contractusunk előtt, mely 1745. esztendőben tétetett, voltak-e mások régi eleinknek, nem tudjuk, egyedül hogy ezen contractusunk előtt 15 forint árendát adtak eleink. III. Ezen említett contractusunk szerint fizettünk földesuraságinknak 30 forintokat öszveségessen, ki-ki annyit közülünk, amint birtokunk hozta magával, s ezenkívül esztendőnkint minden marhás jobbágy egy hoszu fórt, még is az uraság rétyének megtakarását közönségessen végben vittük.

IV. haszonvételei helységünknek ezek: 1. Mezei földeink helységünkhez közel lévén, könnyen trágyáztathatnak, búzát és rosot jól megtermik, két vetőre különösen vágynak. 2. Réteinknek nagyobb részint kétszer kaszálhatjuk, melyek is, ha árvizes esztendő nincsen, hizlalásra is alkalmas szénát teremnek. 3. Malom határunkban is, a szomszéd Lasztonyi határban is jó vagyón és közel.”

A falut az Első katonai felmérés térképén Kányavár névvel láthatjuk. Az utak mentént sorakozó házak elhelyezkedése rendezett, déli végén kereszt áll. Északnyugatra helyezkedik el a malom és tőle délre egy a felduzzasztott patakból kialakított tó látható. Kányavár a térkép szerint egy elágazó útifalu, pedig eredendően vár körüli település.

A Második katonai felmérésen látjuk a telek közepe felé szárukkal beforduló házakat, melléképületeiket és a házak mögött kialakított kerteket, kaszálókat. A falutól nyugatra egy malmot jelölnek, valamint Dömefölde felé is látunk egy másik malomépületet, keletre a temetőt jelölik. Döme földhegyen szőlőművelés zajlik.

2. Kányavár az Első katonai felmérésen 1782-1785. - Forrás: <https://maps.arcanum.com>

Vályi András rövid leírása a faluról így szól: „Kánya vár. Magyar falu Szala Várm. földes Urai több Urak, lakosai katolikusok, fekszik Dobronokhoz I mértföldnyire, Pákához sem messze, mellynek filiája, földgyei nem igen termékenyek.”

Fényes Elek Kányóvár néven említi a falut, melyből megtudjuk, hogy 280-an élnek itt, lakói katolikusok. Feljegyzi, hogy egy régi vár és a sáncolások nyomai ma is láthatók.

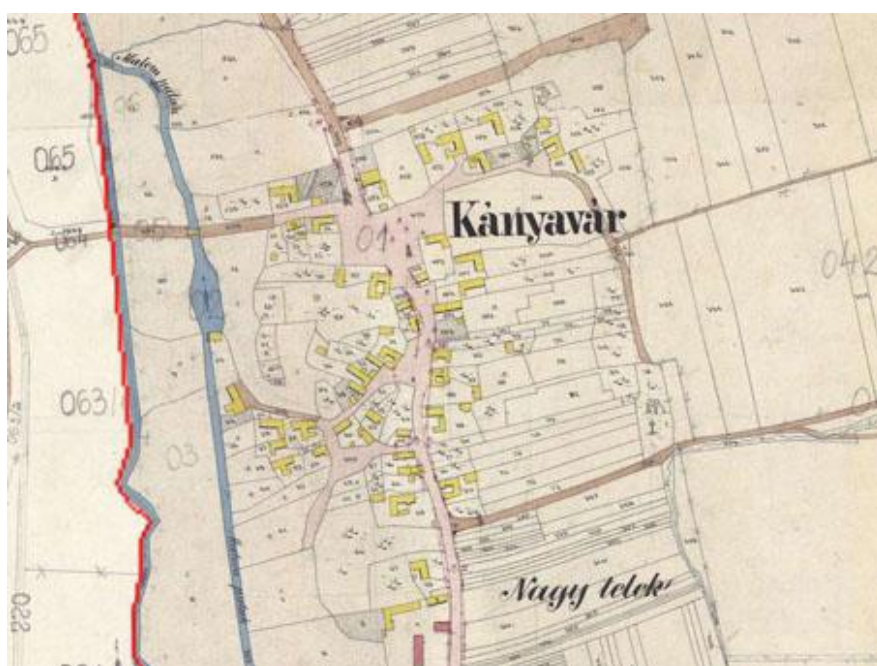

3. Kányavár tágabb környezete 1789. - Forrás: <https://maps.arcanum.com>

1778-ban 297 magyar nyelvű katolikus lakja, temploma nincs, Páka leányegyhéza. Nagyobb birtokosai Foki Benedek és Bartha Imre örökösei. Temetője és harangja van, temploma nincs.

4. Kányavár a Második katonai felmérésen 1819-1869. - Forrás: <https://maps.arcanum.com>

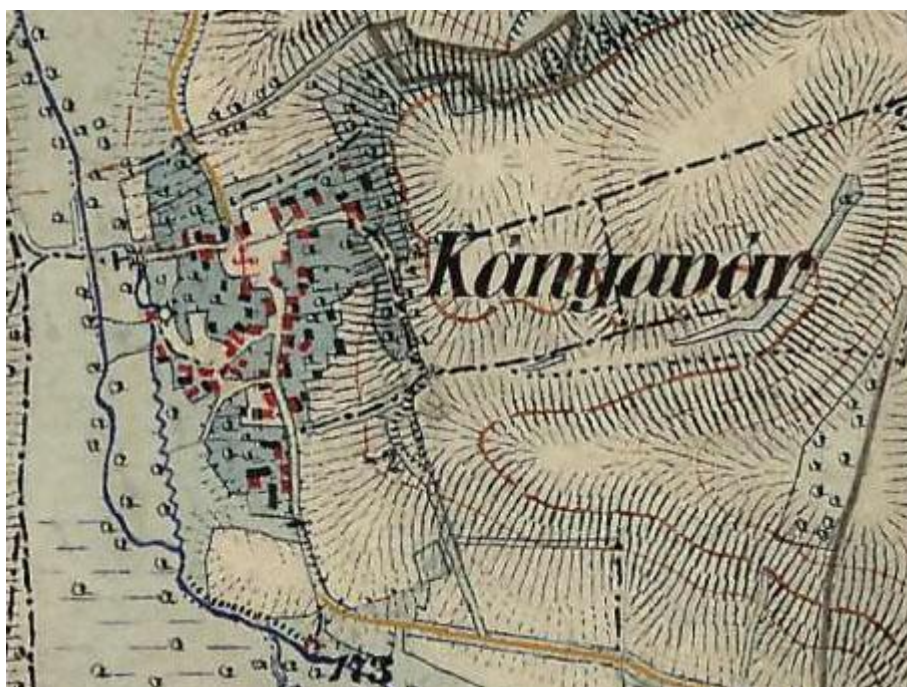
5. Kányavár kataszteri térképe 1864. részlet - Forrás: <https://maps.hungaricana.hu/>

1828-ban katonai célra 38 házban 52 háznépet írtak össze, polgár és kézműves 6 fő, nemesek szolgái 4 fő, paraszt 32 fő, zsellérek 18 fő, fiúgyermek összesen 66 fő. Nők 118, így összesen a lakosok száma 244. „Legnagyobb számban házas zsellére lakói a földesuraktól kapott irtvány területeken gazdálkodnak. A régi urbárium szerint 13 jobbágYTELEK volt irr

azelőtt, de mind elpusztultak, illetve elhagyottakká váltak. A falu lakosainak a szomszédos Döme-földi területen szőlőik vannak, tized és hegyvám fizetésének kötelezettségével.”

Az 1864-es kataszteri térkép részletessége okán fontos forrása a településszerkezet elemzésének, ugyanis a korábbi térképeken nem fedezhető fel a középkori castellum, mint a szerkezetet befolyásoló fontos tényező. Bizonyára a térkép készítésekor már nem volt jelentős nyoma a várnak, ezért nem figyeltek fel kellőképpen erre az objektumra. Az Alsó-Válickát Malom-patak elnevezéssel látjuk és megtaláljuk a malmot a duzzasztóval. A pataktól keletre látjuk az egykori vár dombját, amit a házak és az utca karéjszerűen ölelnek körbe. Ettől az íves utcától keletre, észak-déli irányba húzódik a Döme-földe felé vezető út. A házak fából készültek, csak két téglapépület van a faluban. A lakóházak többnyire L-alakú tömeggel rendelkeznek, de látunk kerített házakat is. Elhelyezkedésüket az utca vagy a vár romja határozza meg, ezért a település képe kissé rendezetlen. A falu központja a vár romjától északkeletre helyezkedik el, az útkereszteződésben és a központban egy-egy kereszt áll.

A Harmadik katonai felmérésen a településszerkezet és a falu mérete változatlan.

6. Kányavár a Harmadik katonai felmérésen 1896-1887. (1:25000) - Forrás:

<https://maps.arcanum.com>

20. század

A lakosságszám a 18. században ismert 354 főről csak lassan növekedett 400 fölé, ugrásszerű emelkedést nem látunk – 1960-ra érte el a 475 főt. A születésszám az 1940-es évektől kezdve esett vissza radikálisan, miközben a házasságkötések száma nem változott lényegesen, tehát a családok egyre kevesebb gyereket vállaltak.

A falu lakossága számára a fő megélhetést a mezőgazdasági munka jelentette. Többségben voltak az 1-5 holdon gazdálkodók. Az iparral és egyéb munkákkal foglalkozók száma csak lassan emelkedett, de sohasem jelent meg számottevően. Az állatállomány (szarvasmarha, sertés, baromfi) a századfordulótól kezdve komoly emelkedést mutat, kivéve a lovak számát, ami az 1940-es évektől kezdve felére esett vissza.

Kányavár a századfordulón a novai, majd a letenyei, aztán ismét a novai járáshoz került, de a két világháború között a pákai körjegyzőséghez tartozott. A körorvos 4 km-re Pákán volt megtalálható. A faluban egytantermes római katolikus iskola működött egy tanítóval. A falunak állandó piaca nincs, ekkor I vegyeskereskedő, I mézárós és I cipész működött Kányaváron.

Az 1941-es felmérésen a falu történeti magja változatlan szerkezettel és kiterjedéssel látható. A kisvasút vonala nyugatra található és délről kerüli a falut, megállóhelye felé az utca mentén újabb házak épültek, de új utcák nyitása vagy nagyobb területi növekedés nem látható.

7. Kányavár az 1941-es katonai felmérésen - Forrás: <https://maps.arcanum.com>

A Csömödéri Állami Erdei Vasút 110 km-es vágányhosszával a leghosszabb nyomvonalú kisvasút az országban. A vonal kiépítése 1918-ban kezdődött, alapvetően az árufuvarozást szolgálta: fát szállítottak az erdőkből a csömödéri fűrészüzembe. 1945-ben állami kézbe került. 1954-ben kezdődött meg a menetrendszerű személyszállítás.

Az I. és II. világháború harcaiban a Kányaváriak is kivették a részüket, a hősi halottaknak a faluban emléket állítottak.

Az 1945. szeptemberében földosztáskor 81 fő jutott földterülethez.

1949-ben Kányavár területe 728 kat. hold, illetve 419 hektár. A lakóházak száma 94, a lakosok száma 443.

Az 1956-os forradalom eseményei nem kerültek el Kányavár községet sem. A tanácselnök a tervezett felvonulást nem engedélyezte, ennek ellenére a bázakerettyei olajüzemből érkezett munkások felvonulást tartottak a helyiekkel. Leverték a hatósági címeres táblákat, megsemmisítették a jelképeket, pártiratokat, szovjet szerzők műveit, megalakult a forradalmi tanács.

A 60-as években a 7 km-re lévő vasútállomást, illetve a kétirányú buszjáratot használták, ami 1954-től működik a faluban. 1935 óta szilárd burkolatúak az utak. Piacozni nem jártak, korábban sem volt ilyen jellegű tevékenységük. A faluból Bázakerettyére jártak legtöbbször dolgozni, ami akkor 22 főt jelentett. Dominál a mezőgazdaság, háziipar nincs. Korábban fából

építkeztek, de a 60-as években már a téglá volt az építkezések fő anyaga. Állattartásban a szarvasmarha és a sertésállomány számít jelentősnek. Nem termelőszövetkezeti község, a pákai földművesszövetkezethez tartozik, a gépállomás Csesztregen található. A mentőállomás és a szülészeti ellátás Nova, a gyógyszertár Páka településekről megoldott. A faluban fiókkönyvtár működik. Ekkor még nincs villanyvilágítás, a vízellátás ásott kutakból történik, szennyvízcsatorna nincs.

8. Malom az Alsó-Válickán (megsemmisült), tőle jobbra az egykori vár 1964. (Forrás: fentrol.hu)

1969-től a községi tanács Páka székhellyel működött.

1969-ben jött létre a kányavári Búzakalász tszcs.

A 20. század folyamán az épületállomány megújult és lecserélődött: 1900-ban 9 téglá és 14 cserépfedésű ház folt a faluban, 1930-ra 45 téglaházról és 60 cserépfedésű házról beszélhetünk, miközben a zsúpfedésű házak száma 40-ről 20-ra esett vissza. 1960-ra 94 téglá építőanyagú, 100 cserép- vagy palafedésű és csak 1 vályogfalú házat írtak össze. A zsúp- vagy nádfedés eltűnt a településről.

A lakóházak száma a faluban:	
1785	61
1869	47
1880	53
1890	56
1900	56
1910	64
1920	67
1930	80
1941	93
1949	94
1960	100

9. Kányavár Magyarország térke 20. második fele.

Felhasznált irodalom

CSÁNKI Dezső (1897): Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet. Bp. Magyar Tudományos Akadémia. Arcanum Digitális Tudománytár.

CSOMOR Erzsébetné – KAPILLER Imre (szerk.) (2004): '56 zala megyei kronológiája és személyi adattára II. Zalaegerszeg. Zala megyei Levéltár

CSORBA Péter (2021): Magyarország kistájai. természetföldrajza. Debrecen. Meridián Táj- és Környezetföldrajzi Alapítvány.

Csőmödéri Állami Erdei Vasút. Wikipédia szócikk. Online tartalom:
https://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%B6m%C3%B6d%C3%A9r_%C3%81llami_Erd%C3%A9i_Vas%C3%BAt
 Letöltés ideje: 2025.06.06.

DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) – Családi levéltárak (P szekcióból) – Ostffy család (Q 145) – 86326
<https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/139113/?list=eyJxdWVyeSI6ICJLXHUwMGUxbnlhZlxiMwDBmNmxxZSJ9>
 Letöltés ideje: 2025.06.05.

DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) – Családi levéltárak (P szekcióból) – Ostffy család (Q 145) – 86325
<https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/139175/?list=eyJxdWVyeSI6ICJLXHUwMGUxbnlhZlxiMwDBmNmxxZSJ9>
 Letöltés ideje: 2025.06.05.

DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) – Kincstári levéltárból (E) – MKA, Neo-regestrata acta (Q 311) – 16004
<https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/183925/?list=eyJxdWVyeSI6ICJLXHUwMGUxbnlhZlxiMwDBmNmxxZSJ9>
 Letöltés ideje: 2025.06.05.

DÓKA Klára (1988): Szentgróti és kányavári harcok leírása, 1667-1681. In: Latin forrásszöveg olvasási és fordítási gyakorlatok II. Levéltári módszertani füzetek 7. Budapest, 1988 XXVI.

FÉNYES Elek (1851): Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá betűrendben körülményesen leíratik. I-IV. köt. Pest. Kozma Vazul. 1851. Online tartalom: Arcanum Digitális Tudománytár.

HIDAS Zsuzsanna (szerk.) (2014): Agglomerációk, településegységek. Magyarország településhálózata I. Bp. Központi Statisztikai Hivatal.

HORVÁTH Zita (2006): Paraszti vallomások Zalában II. A Mária Terézia-kori úrbérrendezés kilenc kérdőpontos vizsgálata Zala megye egerszegi, lövői és muraközi járásában - Zalai gyűjtemény 60. Zalaegerszeg. 2006

Kányavár község honlapja Online tartalom: kanyavar.hu Letöltés ideje: 2025.06.05.

KISS Lajos (1980): Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. Akadémiai Kiadó.

KÓSA László–FILEP Antal (1978): A magyar nép táji-történeti tagolódása. (Néprajzi tanulmányok) Bp. Akadémiai Kiadó.

KÖBLÖS József (1990): Adatok Zalalövő és környéke középkori településtörténetéhez. In: Művelődéstörténeti tanulmányok. Szerk.: Turbuly Éva. Zalai Gyűjtemény. 31. Zalaegerszeg. Zala Megyei Levéltár

Magyarország helységnévtára. Központi Statisztikai Hivatal, 2024. szeptember 23. (Online tartalom. Letöltés ideje: 2025.04.29.)

MEZŐSI Gábor (2011): Magyarország természetföldrajza. Bp. Akadémiai Kiadó.

MÜLLER Veronika (1978): A zalai végek mindennapi problémái a XVII. század első felében In: Zalai Gyűjtemény 8. Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból Zala Megyei Levéltár. Zalaegerszeg. 1978.

NAGY Iván: Magyarország családai. Online tartalom: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-I/> Arcanum Digitális Tudománytár Letöltés ideje: 2025.06.05.

PÁLLFY Lajos: Volt egyszer egy Kányavár is Online tartalom: <https://forumhungaricum.hu/kulturkincs/volt-egyszer-egy-kanyavar-is/> Letöltés ideje: 2025.06.05.

SIMON Éva (1997): Magyar nagybirtokosok tervezetei a Kanizsával szembeni végvidék kiépítéséről. In: Zalai Gyűjtemény 42. Zalai történeti tanulmányok. Zala Megyei Levéltár. Zalaegerszeg. 1997.

VÁLYI András (1796-1799.): Magyar Országnak leírása. 1-3. köt. Online tartalom: Arcanum Digitális Tudománytár.

Várak és erődített helyek a Kárpát-medencében Online tartalom <http://varak.huhttps://varak.hu/latnivalo/index/717-Kanyavar-castellum/> Letöltés ideje: 2025.06.05.

VÁNDOR László (1991): Kányavár. In: Zalai Hírlap. XLVII. évf. 293. 1991.12.14.

Zala megye helytörténeti lexikona. Kézírtatos regesztagyűjtemény. 1960-as évek. Zala Megyei Levéltár.

Zalai végeken 4. - Lenti, Szécsisziget, Kányavár Online tartalom: varadasz.bloglap.hu Letöltés ideje: 2025.06.03.

1.2. A település régészeti örökségének felmérése újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi része a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendeletben (továbbiakban Korm. r.) foglalt tartalmi követelményeknek megfelelően készült. A régészeti lelőhelyekre vonatkozó adatok csak a készítés időpontjában rendelkezésre álló kutatási adatokat tükrözik. Újabb régészeti jelenség, lelőhely esetleges előfordulása nem kizárható, mely új helyzeteket eredményezhet.

Magyarország Alaptörvénye Alapvetésének P) cikke alapján: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”

1.2.1. A régészeti örökség védelmére vonatkozó jogszabályok

Nyilvántartott lelőhelyek:

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.) 8.§ (1.) bekezdése, valamint 11.§ (2.) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhely kategóriába kell sorolni (Kötv. 13. § (3)). Kiemelten védett az a lelőhely, mely kivételes tudományos jelentőséggel, és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír. Fokozottan védett az a régészeti lelőhely, melynek tudományos jelentősége megállapítható, és egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír (Kötv. 13. § (4)).

„A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása.” (Kötv. 4.§ (1.) bekezdés)! „A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzeti szervek, a vallási közösségek, a civil és gazdálkodó szervezetek, valamint az állampolgárok számára.” (Kötv. 5. § (1) bekezdés).

Erre való tekintettel a településfejlesztés során a megvalósítandó, földmunkával járó beruházásokat az alábbi jogszabályok figyelembevételével kell tervezni:

A nyilvántartott régészeti lelőhelyeken megvalósuló tevékenység, építmény, létesítmény engedélyezésére irányuló hatósági eljárásokban a Korm. r. 3. § a) pontja alapján a Zala Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi, Örökségvédelmi, Mérésügyi és Műszaki Biztonsági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztályát, mint szakhatóságot (továbbiakban: szakhatóság) kell megkeresni. A Korm. rendelet 21.§ (1) bekezdésének értelmében nyilvántartott régészeti lelőhelyen állapotromlással – a réteg vagy rétegsor átvágása, a történeti összefüggés megszüntetése, a régészeti leletek eredeti helyükről történő elmozdítása régészeti feltárás nélkül – járó tevékenység csak a szakhatóság engedéllyel végezhető.

A Kötv. 22. §. (3) bekezdése szerint a régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén az örökségvédelmi hatóság által előírt módszerekkel

(régészeti megfigyelés, próbafeltárás, illetve teljes felületű megelőző régészeti feltárás) megelőző régészeti feltárást kell végezni.

- Régészeti megfigyelés

A Kötv. 22. § (3) bekezdés a) pontja értelmében, ha a tervezett tevékenység nem vagy csak csekély mértékben érinti a nyilvántartott régészeti lelőhelyet és a régészeti örökség elemeit; ha a régészeti örökség elemeinek előfordulása szórványos; ha a beruházással kapcsolatos földmunka mélysége nem éri el a régészeti örökségi elemek jelentkezési szintjét; ha a nyilvántartott régészeti lelőhely beruházással érintett területét korábban földmunkával bolygatták, illetve ha a beruházás műszaki jellege miatt a régészeti feladatellátás más módon nem végezhető el, régészeti megfigyelést kell előírni. A földmunkák közben végzendő régészeti megfigyelés (Kötv. 7. § 36. pont) célja a beruházás földmunkájának régész által a helyszínen történő folyamatos figyelemmel kísérése, szükség esetén a régészeti bontómunka elvégzése és dokumentálása.

- Próbafeltárás

A Kötv. 22. § (3) bekezdés b) pontja szerint próbafeltárást lehet előírni, ha előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre, vagy annak készítéséhez jogszabályban meghatározottak szerint nem végeznek próbafeltárást, továbbá földkiemeléssel nem járó alapozási technikával tervezett beruházás valósul meg, illetve a nyilvántartott régészeti lelőhely jellege, intenzitása, térbeli kiterjedése vagy rétegsora nem ismert.

- Teljes felületű feltárás

A Kötv. 22.§ (3) bekezdésének c) pontja alapján teljes felületű feltárás írható elő, amennyiben a beruházással érintett lelőhely vagy lelőhelyrész hazánk múltjának kiemelkedő fontosságú forrása, illetve ha a beruházás történeti városmag területén valósul meg, továbbá – a Kötv. 22.§ (3) bekezdésének d) pontja szerint – ha a feltárás a tudományos ismereteket várhatóan jelentős új eredményekkel gazdagítja.

A hatóság a Kötv. 22.§ (4) bekezdése alapján a régészeti feladatokat a lelőhely különböző részei vonatkozásában eltérően is meghatározhatja. A Kötv. 19. § (3) bekezdés szerint a régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás kivételével – a 10. § (1) bekezdésére figyelemmel annak kell fedeznie, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált. A régészeti szakfeladatok elvégzésére jogosult intézményről a Kötv. 20.§ (4) bekezdés és a Kötv. 22.§ (5) bekezdésének b) pontja rendelkezik.

A beruházó költségviselését a Kötv. 19.§ (3) bekezdése írja elő. A Kötv. 19.§ (4) bekezdés értelmében a régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető. A hatósági árakat a Korm. r. 8. melléklete tartalmazza.

A földmunkával járó beruházások előkészítése során előzetes régészeti dokumentáció (a továbbiakban: ERD) készíthető (Kötv. 22.§ (2) bekezdése szerint), különösen a földterület-kiválasztáshoz és nyomvonal-kijelöléshez; nem nagyberuházás esetén a beruházó feltárásra jogosult intézményt bízhat meg ERD elkészítésével.

Nagyberuházások esetén az örökségvédelmi jogszabályok a tervezés és engedélyeztetés során ERD elkészítését írják elő (Kötv. 23/C § (1) bekezdése). Az ERD feladata a tervezett beruházás teljes területe régészeti érintettségének egyértelmű tisztázása, az érintett

lelőhely(ek) jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának vizsgálata, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak és a feltáráshoz jogosult intézmények kijelölése. Az ERD készítéséhez műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, valamint terepbejárás és próbafeltárás kapcsolódik. Az ERD készítésére a kijelölt örökségvédelmi szerv a Kötv. 23/C § (3) bekezdése, valamint az Korm. r. 3.§ (3) bekezdése alapján jelenleg a Nemzeti Régészeti Intézet jogosult. A Nemzeti Régészeti Intézet feltárási projekttervet készít (Kötv. 23/D § (1)-(5) bekezdések), melyet a beruházó véleményezhet, módosítását, kiegészítését javasolhatja, véleményét figyelembe kell venni.

A Nagyberuházásokra vonatkozó további jogszabályi előírás, hogy a Kötv. 23/E (5) bekezdése, és a Korm. r. 43 § (3) bekezdés szerint a Nagyberuházás esetén a kivitelezés során a régészeti feltárások területén kívül régészeti megfigyelést kell biztosítani.

Nagyberuházásokkal összefüggő régészeti feladatellátás esetében a Korm. r. 37-45. §-ai alapján kell eljárni.

Régészeti érdekű területek:

A Kötv. 7.§ 29. pontja szerint régészeti érdekű területnek, azaz jelenleg nem tényleges, de lehetséges lelőhelynek minősül minden olyan terület, ahonnan régészeti emlék és leletek előkerülése várható. Elsősorban olyan egykori források, a vízfolyások, erek és folyók árvízmentes partvonulatai közelében fekvő területek, melyek korábbi időszakokban megtelepedésre alkalmasak voltak.

Régészeti érdekű területnek számít a már ismert lelőhelyek közvetlen környéke is, mivel a régészeti lelőhelyek kiterjedése általában nem állapítható meg pontosan.

A régészeti örökség védelme érdekében ezért minden esetben különös gonddal kell eljárni az építési és művelési ág változási engedélyek kiadásakor, mivel bármilyen, a föld felszíne alá mélyedő kivitelezési munkával a régészeti örökség elemei pusztulhatnak el.

Váratlanul előkerülő régészeti emlékek:

A régészeti érdekű területen előkerült, illetve egyéb, váratlanul előkerült régészeti leletek, lelőhelyek esetében a Kötv. 24. § (1)-(5) bekezdések szerint kell eljárni. Törekedni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzésére, az ingatlan tulajdonosának, az építtetőnek és a kivitelezőnek az általa folytatott tevékenységet az előkerülés után a hatóság intézkedéséig haladéktalanul fel kell függesztenie, gondoskodnia kell a helyszín és a lelet őrzéséről, valamint a jegyzőn keresztül értesítenie kell a Zala Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi, Örökségvédelmi, Mérésügyi és Műszaki Biztonsági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztályát, illetve a régészeti tevékenység elvégzésére jogosult intézményt (Zalaegerszegi Múzeumok Igazgatósága, 8900 Zalaegerszeg, Batthyány u. 2.). Amennyiben szükséges, a feltáráshoz jogosult szerv köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdni, és folyamatosan – az elvárható ütemben – végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenes védelem alá helyezheti a területet.

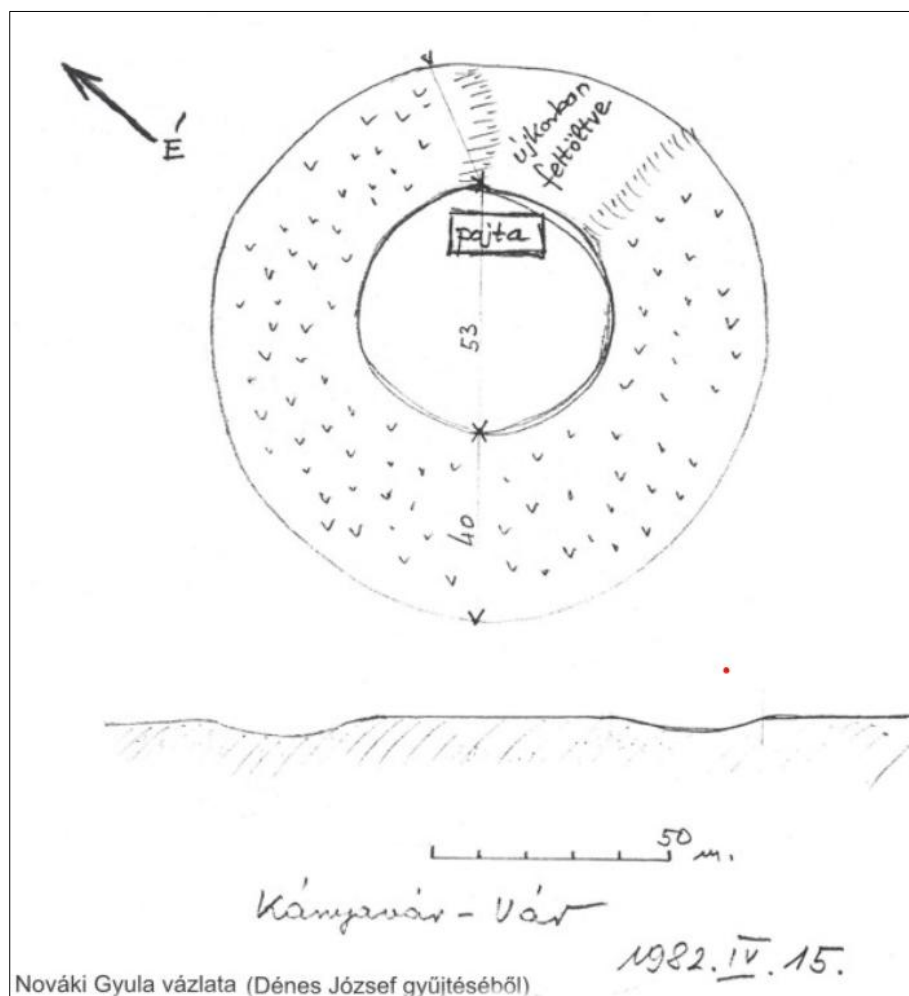
A régészeti lelőhelyek megrongálását, megsemmisítését, gondatlan kezelését a Kötv. 82. § alapján szankcionálják.

1.2.2. Kutatási előzmények

A hatástanulmány régészeti szakterületi rész összeállítása során a szakirodalmi adatok mellett a zalaegerszegi Göcseji Múzeum Adattárában, a Miniszterelnökség Örökségvédelmi Nyilvántartási Osztálya által vezetett közhiteles nyilvántartásban, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum online régészeti adatbázisában (<https://archeodatabase.hnm.hu/>) szereplő, Kányavár területére vonatkozó nyilvántartott régészeti lelőhelyek adatait vettem figyelembe.

Kányavár községre vonatkozóan eddig még nem készült olyan monográfia, amely átfogóan bemutatta volna a település teljes történeti, néprajzi és régészeti forrásait. Teljes, szisztematikus régészeti topográfia sem áll rendelkezésre.

Kányavár középkori vára Zala megye délnyugati részén, a Kerka és a Sárberki-patak által közrefogott, természetes mocsarakkal övezett területen helyezkedik el. Az első ismert felmérést Nováki Gyula készítette 1956-ban, aki terepi vázlatrajzot készített a vár szerkezetéről, megfigyelve a természetes és mesterséges védőelemeket. Ez a vázlat a későbbi kutatások, különösen Vándor László munkája számára is kiindulópontként szolgált.

A vár egy mesterségesen kialakított szigeten épült, amelyet széles, részben a Kerka vizével táplált árkok vettek körül. A belső vár szabálytalan négyszög alaprajzú volt, benne egy L-alakú épület nyomaival; a külső vár legyezőszerűen terült el a sziget délnyugati részén, és a két egységet töltésút kötötte össze. A vár vízellátását és védelmét a környező vízfolyások és árkok biztosították, feltehetően egykor vízimalom-rendszer szabályozásával.

A vár szerkezetének főbb elemei – az árkok, sáncok és töltések – ma is jól megfigyelhetők a terepen. Bár a lelőhelyen feltárás nem történt, a dokumentáció alapján a kányavári vár jó példája a 16–17. századi, természetes védelmet kihasználó, kisebb palánkváraknak.

2015-ben a Zala megye, Lenti, Pacsa és Zalaegerszeg kistérség optikai hálózat tervezése projekthez kapcsolódó egyszerűsített előzetes régészeti dokumentáció készítése során a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ munkatársai terepbejárással azonosították a település külterületén található Keresztfai-dűlő régészeti lelőhelyet.

1.2.3. Régészeti terepbejárás

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló Korm. r. az újonnan beépítésre szánt területek esetén kötelező érvénnyel írja elő a település régészeti örökségének terepbejárással való felmérését. A faluház melletti, jelenleg a falubuszt tároló garázzsal beépített 161 hrsz-ú telek a szabályozási terv szerint zöldterület, ami nem felel meg a tényleges használatnak, ezért falusias lakóövezetbe, azaz beépítésre szánt területbe kerül átsorolásra. A község belterületén elhelyezkedő ingatlan parkosított, ezért csak helyszíni szemlét tudtam végezni a területen.

Kányavár 161 hrsz-ú ingatlan

2025. augusztus 3-án Kányavár, Várkert régészeti lelőhelyen helyszíni szemlét végeztem. A kányavári vár helyén jelenleg egy rétként hasznosított, részben legeltetésre vagy kaszálásra használt terület található, amelyet villanypáasztorral körbekerített legelők tagolnak. A terepen sem falmaradványok, sem építészeti elemek nem láthatók, ugyanakkor a vár egykori szerkezeti elemei – sáncok, árkok és töltések – a növényzet és a domborzat alapján továbbra

is jól kivehetők. Az egykori belső vár helyét ma természetes vegetáció borítja, és részben fásult.

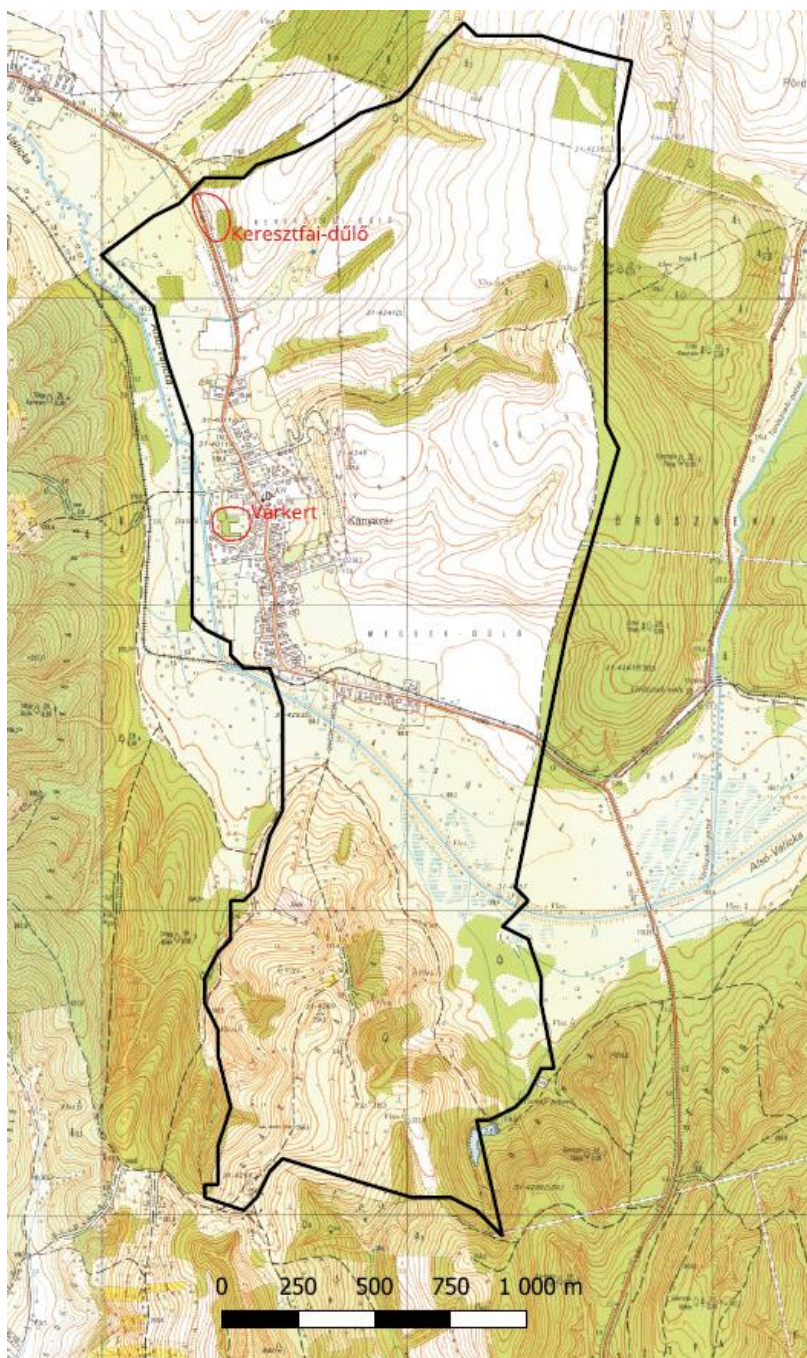

Kányavár, Várkert

1.2.4. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

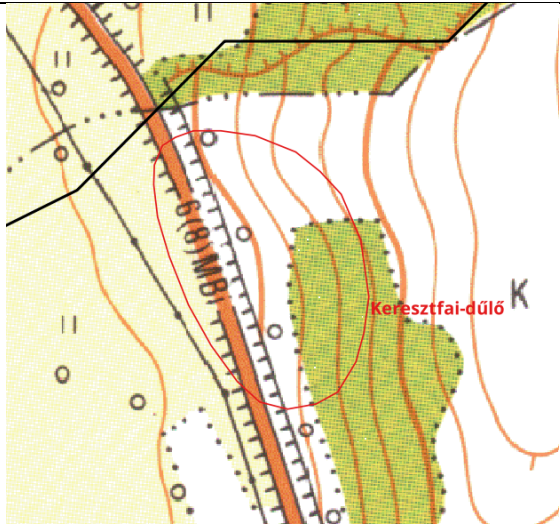
A régészeti lelőhelyek pontos kiterjedése, intenzitása pusztán felszíni vizsgálatokkal (pl. terepbejárásos lelőhely lokalizáció) csak hozzávetőlegesen állapítható meg. A felszíni lokalizációt erőteljesen korlátozó tényezők (pl. vegetáció, beépítés, elfedés, stb.) miatt számos esetben kizárólag a korábbi megfigyelésekre támaszkodhatunk a régészeti érintettség meghatározásánál. A lelőhelyek pontosabb méretéről, intenzitásáról és jelentőségéről csak régészeti feltárás után lehet pontos információkkal szolgálni.

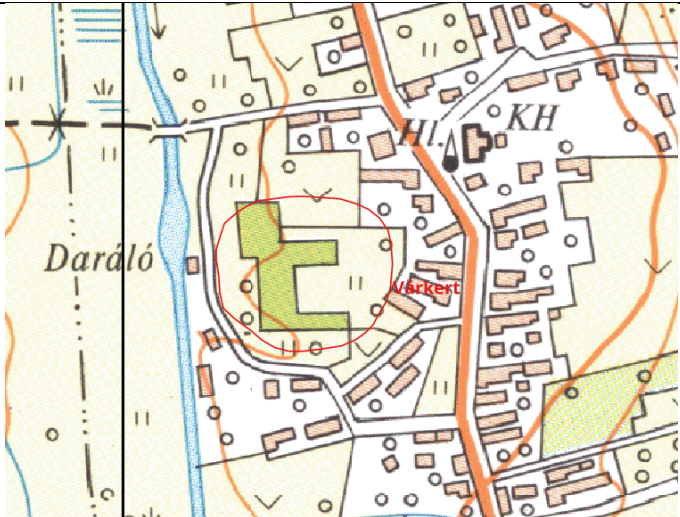
Kányavár település területén található régészeti lelőhelyekről a hatástanulmány készítésének időpontjában az alábbi információkkal rendelkezünk: a település közigazgatási területéről 2 nyilvántartott, általános védelem alatt álló régészeti lelőhelyet ismerünk.

Ismert régészeti lelőhelyek Kányavár területén – EOV térképlapon

I. Kányavár, Keresztfai-dűlő	
Lelőhely azonosítója	90881
Érintett ingatlanok	010/7, 011, 012/3, 012/8, 012/9
A lelőhely kora és jellege	telepnyom – vaskor; telepnyom – késő középkor; telepnyom – újkor
Régészeti tevékenység	Ásatás: ismeretlen – 1959 Ásatás: Fülep Ferenc – 1961

Jelenlegi állapot	bolygatott, mezőgazdasági művelés
Lelőhely elhelyezkedése	

2. Kányavár, Várkert	
Lelőhely azonosítója	37801
Érintett ingatlanok	100, 101, 102, 75, 76, 77, 78, 80, 81/1, 81/2, 82/2, 83, 84, 85, 93, 94, 95, 96, 97/1, 97/2, 97/3, 98, 99
A lelőhely kora és jellege	vár – középkor
Régészeti tevékenység	Terepbejárás: Nováki Gyula – 1956 Adatgyűjtés: Koller Melinda – 2015
Jelenlegi állapot	bolygatott, részben elpusztult
Lelőhely elhelyezkedése	

1.2.5. Területhasználat és terület állapota a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A kulturális örökség védelme és hosszú távú fenntarthatósága szoros összefüggésben áll a területhasználattal és a földterületek aktuális állapotával. A régészeti lelőhelyek nem önálló, elszigetelt objektumok, hanem tágabb táji és gazdasági környezetbe ágyazódnak, amely közvetlenül befolyásolja megőrzésüket, kutathatóságukat és bemutathatóságukat.

A településen található lelőhelyeket az alábbiak szerint hasznosítják:

	Régészeti lelőhely	Hasznosítás
1.	Kányavár, Keresztfai-dűlő 9088 I	külterület, nagyrészt mezőgazdasági terület, részben erdőterület és közút
2.	Kányavár, Várkert 3780 I	belterület, falusias lakóterület

A település területén található két régészeti lelőhely eltérő módon hasznosított területen fekszik, ami befolyásolja azok állapotát és megőrizhetőségét. A Kányavár határában található Keresztfai-dűlő nevű lelőhely (9088 I) jellemzően mezőgazdasági területen helyezkedik el, kisebb része erdőhasználat alatt áll. Az erdőborítottság bizonyos mértékig kedvező lehet a lelőhely állagának fennmaradása szempontjából, azonban az intenzív erdészeti beavatkozások, illetve a mezőgazdasági művelés bolygathatja a régészeti rétegeket. Kányavár, Várkert (3780 I) régészeti lelőhely falusias lakóterületen helyezkedik el, így a lakóépületekhez kapcsolódó építkezések, tereprendezések és közműfektetések közvetlenül veszélyeztethetik a régészeti rétegek épségét.

Ismert régészeti lelőhelyek Kányavár területén – Google Satellite

1.3. A védett műemléki értékek települési értékleltára, értékkataszter

1.3.1. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek,

Világörökségi, és világörökségi várományos helyszínek és területek nem találhatók Kányavár község közigazgatási területén.

1.3.2. az országos építészeti örökség elemei,

Országos építészeti örökség elemei Kányaváron nem találhatók.

1.4. A helyi építészeti örökség települési értékleltára, amely értékkataszterben az önkormányzati főépítész által meghatározottak szerint tartalmazza a helyi építészeti örökség országos vagy helyi védelemre méltó elemeit

1.4.1. településszerkezet

A faluszerkezet jellemzőit döntő módon befolyásolták a táj természeti adottságai, ugyanis a középkor idején az Alsó-Válicka mocsaras völgyében egy jól védhető castellumot építettek. A történeti településszerkezet alapvetően vár körüli falu képét mutatja, mely a 18. század folyamán utcás szerkezetűvé kezdett átalakulni. Az évszázadok során Kányavár csak lassan fejlődött, ezért szerkezete megmerevedett. A Főutca mellett szaporodtak csak a házak, új utcák vagy nagyobb lakóterületek megnyitása nem jellemző. Kialakítására ma már az elpusztult házak és üres házhelyek miatt a laza beépítés és a terjengősség jellemző. A településközpont

az egykori vártól északkeletre helyezkedik el: korábban itt egy nagyobb teresedés volt, ma a harangláb és a Faluház, valamint a szolgáltató épületek helyezkednek el itt.

10. Kányavár 1964. (Forrás: fentrol.hu)

1.4.2. telekstruktúra és az utcavonal-vezetés

A falu szerkezete tehát két nagyobb történeti egységből áll: az egyik a vár körüli utca, a másik a 18. századtól kialakuló útfalu. A korábbi vár körül sugarasan és az utcavonallal párhuzamosan helyezkednek el a házak, míg az utcás szerkezet esetén az utcavonalra merőleges házakat látunk. A telekstruktúra jellemzően szalagtelkes, oldalhatáros beépítéssel. Az település északi végén és az északi irányból kelet felé kanyarodó fő utca mellett találunk kisebb házcsoportokat, amiket a település többi részétől nagyobb beépítetlen terület választ el. Délen ez a hiátus a kisvasút vonala miatt képződött, Az utcavonal-vezetés a korábbi évszázadok során kialakult állapotot tükrözi.

11. Kányavár 1964. (Forrás: fentrol.hu)

1.4.3. utcakép vagy utcakép részlet

Kányavár épületállománya döntően 20. századi eredetű, vegyes képet mutat. A házak a meglévő telekstruktúrába illeszkednek, az épületek a meglévő építési helyen cserélődnek. Az történeti településrész épületállománya a 20. században cserélődött le. Előbb a zsúptetők tűntek el, hiszen a héjalást gyorsan lehet cserélni – ez a településképet nagyban befolyásolta. A szerkezeti és formai változást, az 1960-as évek hozták el: a régi vályog vagy fa szerkezetű épületek teljesen eltűntek a faluból.

Az Alsó-Válicka észak-dél irányú völgyébe települt falu képe szinte síkszerű, látványát a dombok keretezik, növényzetben gazdag.

12. Kányavár faluközpont 1964. (Forrás: fentrol.hu)

13. Fő utca nézete északi irányba

14. Fő utca nézete dél felé, faluközpont

15. Fő utca keleti irányú nézete

16. Falu keleti része, a Fő u. Y alakú utcája

17. Falu déli vége, Fő utca keleti irányú nézete

18. A Kányavári temető

19. Ravatalozó

20. Petőfi utca déli irányú nézete

1.4.4. egyéb településkarakter elemek

A település látványát illetően meghatározó a táji környezet, az erővel fedett dombok látványa és az enyhe lejtés a buja növényzettel övezett patak felé. Az utcák a Fő utca kivételével archaikus formájukat őrzik, a házak elrendezése változatos. Rálátások csak a környező dombról nyílnak a településre. A külterületen a tájhasználat hosszú idők óta változatlan: szántók, rétek és erdők váltják egymást.

21. Kányavár külterület- a falu északi részéről nyugati irányba

22. Kányavár, a bevezető út észak felől

23. Futballpálya

24. Déli faluvég, észak felőli nézete

25. Kányavár déli faluvég északi irány

26. Kányavár a temetőtől déli irányba

1.4.5. építményrészlet vagy az alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

Telepítés

Az épületek tartják a korábban kialakult oldalhatáros építési rendet, figyelembe veszik a domborzati adottságokat és a táj jellegzetességeit.

Tömeg és homlokzat

A településen található építészeti karakter vegyes képet mutat. A régi, de felújított és átépített házak ugyanúgy megtalálhatók, mint az 1960-as évektől kezdve épített típusházak. Az előbbiek a bővítmények mögött és a cserélt, megnövelt méretű nyílászárók ellenére még őrzik azt a magot, ami még az eredeti formát jelentette, utóbbiak változatlan formában jelennek meg, csak kisebb felújításokat végeztek rajtuk. A bővített régi épületek tetőformája összetetté vált, alaprajzuk az egyszerű téglalapról L-alakúvá, vagy szélesebb téglalappá alakult át. A szobák utcára néznek, ezeknek egy vagy két ablaka és az oromfal vagy a típusházak esetében a sátozott adja az utcavonal építészeti képét. Az épületgerincek hol merőlegesek, hol párhuzamosak az utcavonallal. A lakóházak földszintesek, a rég kialakult telekosztásnak megfelelően hol előkert nélkül, hol előkerttel eltartva sorakoznak a lakóházak a domboldalon. A melléképületek hevenyészettek, a már meglévő, de leromlott állapotú melléképületeket sem bontják el, hanem használják, amíg lehet. Klasszikus pajtából már alig van a településen, az ólak és tárolók zöme használaton kívüli, elhanyagolt állapotban várja a pusztulást.

A fő karaktert a 60-as évek sátozott típus lakóházai adják. Találkozunk a 80-as évek alpesi divatjával, a 90-es évek eklektikus formavilágú lakóházaival és az újabb, szürke-fehér - csupán igény szintjét tekintve minimalista - lakóházakkal is. A tömeg és tetőforma változatos, minden variáció megtalálható az építető szándékának és a tervező felkészültségének eredményeképp.

Anyaghasználat

A faluképet 100 éve még meghatározó épületformák és anyaghasználat még megtalálhatók a faluban: festett vakolt homlokzatok. A tetőfedés jellemzően égetett agyagcserép, de megtalálható a kiselemes betoncserép, azbesztes pala, bitumenes zsindelyfedés vagy a hullámpala, fémlemez, a korszak divatjának és az építtető anyagi lehetőségeinek megfelelően. A fedés színe az aktuális időszak divatját követi, barna, piros, bordó, antracitszürke. A szőlőhegyen a régi pincék elpusztultak, a 80-as évek épületei felújításra várnak.

Homlokzati kialakítás

A téglaházak felülete kőporos dörzsölt vakolattal vagy – a hőszigetelt házaknál – vékonyvakolattal ellátott. Kialakításuk egyszerű, dísztelen, többnyire eltérő színű sávok osztással rendelkezik vagy eltérő színű lábazattal, párkánnyal és egyszínű homlokzati festéssel. Az új épületek jellemzően hőszigeteltek és vékonyvakolattal készültek. Ablakozásaik és ablakaik aránya már nem követik a hagyományos falusi formát. A régi épületek az oromfalat osztó koronázópárkánnyal, oromfali ablakkal, pozitív lábazattal rendelkeznek.

Kerítések, támfalak

A kerítések állapota, formai kialakítása és anyaghasználata vegyesnek mondható alacsony beton lábazatos fa vagy fém, valamint drótkerítések is megtalálhatók a faluban.

27. Fő utca

28. Fő utca a patak felé

29. Falu délkeleti vége

30. Falu látványa kelet felől

31 Falu délkeleti vége északi irányba

32. Fő utca

33. Faluház

34. A castellum és a sánc maradványai

35. Déli faluvég, kisvasúti megálló

36. Martins Cross Camp Kányavár Motocross Pálya - a falu déli részén

I.4.6. Az egyes elemek bemutatása

		
megnevezése:	Harangtorony	
címe:	Fő u.	hrsz: 174
leírás:	Gúla sisakkal fedett harangtorony, szegmensíves bejárattal, felette szoborfülke. A hangvetők a négy homlokzaton négy irányba néznek és szegmensíves fülkékel. A tömeget egy övparkány osztja ketté, lábazata pozitív.	Védelme: helyi védett
jellemzői, értékei:	Tömegforma, homlokzat, anyaghasználat, nyílászárók, színezés, harang, egyéb tartozékok. Az értékvédelem a tágabb környezetével együtt értendő (rálátás, megközelítés).	
datálása:	1933.	

		
megnevezése:	Feszület	
címe:	Fő u.	hrsz: 71/2
leírás:	Elpusztult, helyén ma a hősi emlékmű áll!	Védelme: helyi védett

I.4.7. táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet

Egyéb táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet

megnevezése:	Játszótér, park	
címe:	Fő utca	hatsz: 92
védelem:	nem védett	

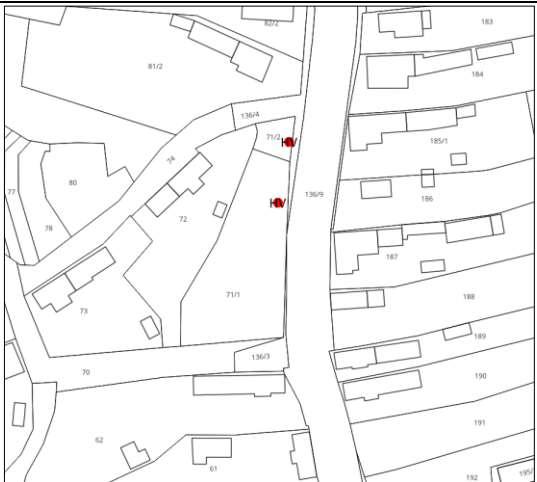

megnevezése:	Alsó-Válicka	
címe:	Fő utca	hatsz:

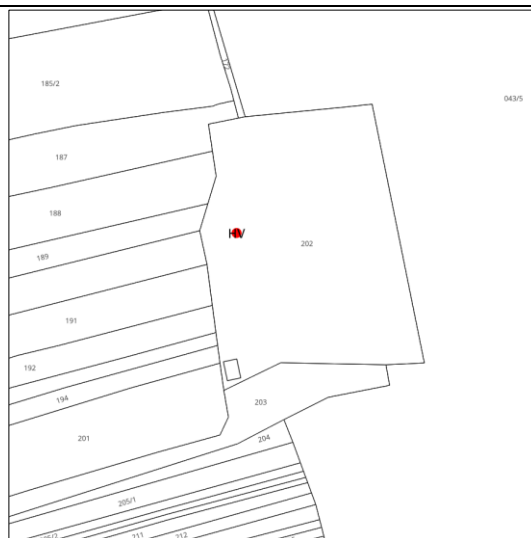
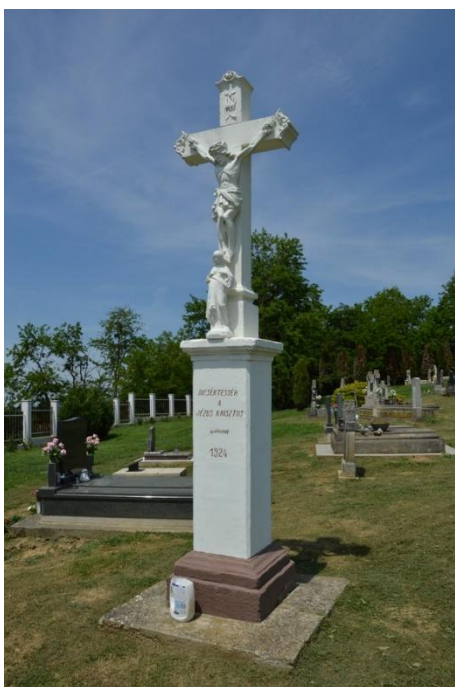
megnevezése:	Alsó-Válicka	
címe:	Fő utca	hatsz: 92

I.4.8. szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

 		
megnevezése:	Hősi emlékmű	
címe:	Fő u.	hrsz: 71/2
leírás:	Széles, hasított kővel burkolt talapzaton álló három táblából álló, timpanonszerű fedkővel összefogott forma. A táblákon az I-II. világháború és 1956 áldozatainak névsora.	védelme: helyi védett
jellemzői, értékei:	Arányai, anyaghasználata és kompozíciós megoldásai – helyi emlék.	
datálása:	1996.	

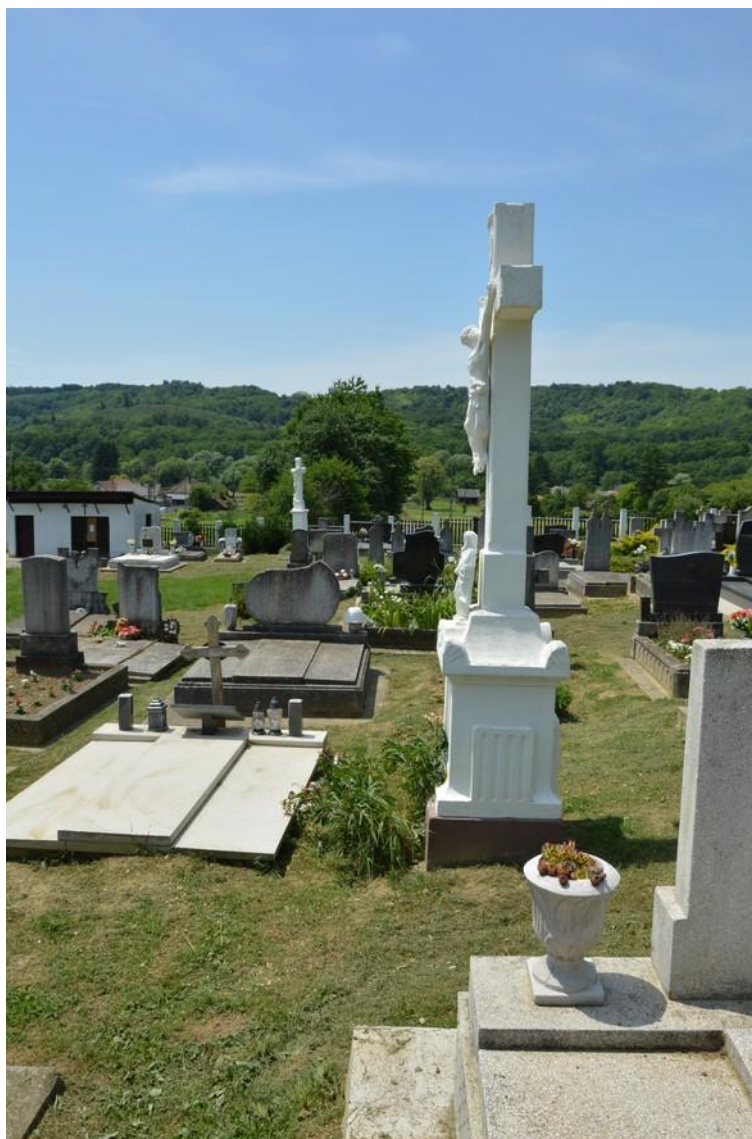
megnevezése:	Mária szoborfülke, hősök emléktáblájával	
címe:	Fő u. 74-76	hrsz: 174
leírás:	Félköríves záródású kis szoborfülke, belül Mária a kisdettel.	védelme: helyi védett
jellemzői, értékei:	Arányai, anyaghasználata és kompozíciós megoldásai, rálátás, megközelítés.	
datálása:	20. század	

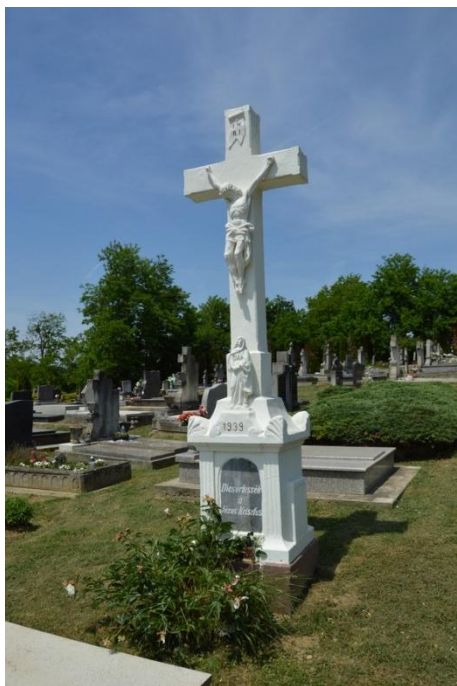
megnevezése:	Temetői feszület	
címe:	Temető nyugati oldal	hrs: 202
leírás:	Kő feszület a megfeszített Krisztus alakjával. Az alsó lábazati részen olvasható a datálás, felette a kereszt magasodik. A kereszt lábánál Mária alakja, felette a korpusz. A keresztvégek íves záródásúak. Mária szobra utólagosan került a kompozícióba.	védelme: helyi védett
jellemzői, értékei:	Plasztikai megoldásai alapján kvalitásos munka! Anyaga, formai kialakítása, plasztikai értékei, eredeti, bizonyíthatóan hiteles színezése. Az értékvédelem a tágabb környezetével együtt értendő (rálátás, megközelítés, védelem).	
felirata és datálása:	„DICSÉRTESSEK A JÉZUS KRISZTUS ujjatott 1924.” Feltehetően a 19. század közepén emelték!	

felújítási javaslat:	Felújításakor az eredeti kompozíció és színezés hiteles helyreállítása elengedhetetlen – szakrestaurátori munka! Mária szobra stilárisan és arányait tekintve sem hiteles része a kompozíciónak, ezért eltávolítható és máshova áthelyezhető.	
----------------------	---	--

1.4.9. védelemre javasolt értékek

A temetői feszületek Kányaváron. A fotón hozzánk közelebb az 1939-es kereszt áll.

megnevezése:	Temetői fészület	
címe:	Temető keleti oldal	hrs: 180
leírás:	Kő fészület a megfeszített Krisztus alakjával. Az alsó lábazati félköríves mezőben részen olvasható a datálás, felette a kereszt magasodik. A kereszt lábánál a sarokpártázatos párkányon Mária alakja, felette a korpusz. A keresztvégek kockavéges záródásúak.	VÉDELEMRE JAVASOLT!
jellemzői, értékei:	Plasztikai megoldásai alapján kvalitásos munka! Anyaga, formai kialakítása, plasztikai értékei, eredeti, bizonyíthatóan hiteles színezése. Az értékvédelem a tágabb környezetével együtt értendő (rálátás, megközelítés, védelem).	
felirata és datálása:	„Dicsértessék a Jézus Krisztus” 1939.	
felújítási javaslat:	Felújításakor az eredeti kompozíció és színezés hiteles helyreállítása elengedhetetlen – szakrestaurátori munka!	

megnevezése:	Útmenti feszület	
címe:	Fő utca kereszteződésében (É-K)	hrsz: 136/9
leírás:	Kő feszület a megfeszített Krisztus alakjával. Az alsó lábazati részen olvasható a datálás, felette a kereszt magasodik. A kereszt lábánál Mária alakja, felette a korpusz. A keresztvégek íves záródásúak.	VÉDELEMRE JAVASOLT!
jellemzői, értékei:	Anyaga, formai kialakítása, plasztikai értékei, eredeti, bizonyíthatóan hiteles színezése. Az értékvédelem a tágabb környezetével együtt értendő (rálátás, megközelítés, védelem).	
felirata és datálása:	1829.	
felújítási javaslat:	Felújításakor az eredeti színezés hiteles helyreállítása elengedhetetlen – szakrestaurátori munka!	

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Az értékleltárban szereplő elemek közül a relevánsan várható tervezett változások az alábbiak lehetnek:

- a kő fészületek, emlékmű felújítása
- a harangláb állagjavítása, faanyag védelme, konzerválása

Konkrét változtatások rövid- és középtávon előre nem tervezettek, az elemek állapota Határozza meg, hogy milyen beavatkozásra van szükség.

Az értékleltárban szereplő egyes elemek tekintetében változások nem tervezettek. A helyi építési szabályzatban megállapított építési övezetek vagy övezetek beépítési előírásai (melybe az elemek tartoznak) biztosítják az értékek fennmaradását, mely nagyban függ a tulajdonos által elvégzendő karbantartási munkálatok megvalósulásától.

2.2. A 2.1. pontban szereplő változások hatásai

2.2.1. a régészeti örökségre

Kányavár község településtervének módosítása során a tervezett változások a régészeti örökség szempontjából elsősorban jogi átsorolásokat, meglévő területek besorolásának pontosítását jelentik, nem pedig új, ténylegesen beépítésre szánt területek kijelölését. A dokumentumok alapján:

Új beépítésre szánt terület tényleges kijelölésére nem kerül sor, csak a meglévő, részben már beépített vagy használatban lévő telkek övezeti besorolása módosul. Például a 161 hrsz.-ú ingatlan esetében, ahol már most is áll egy falubusz-garázs, a közpark (zöldterület) besorolás lakóövezeti átsorolására tesznek javaslatot.

A különleges sportterület (Kb-Sp) kijelölése a motocross-pálya meglévő, használt területére vonatkozik, nem jár új földmunkával érintett terület igénybevételeivel. A terület korábban is ilyen célú használat alatt állt.

A temető melletti területek (pl. ravatalozó, hordalékfogó) ingatlan-összevonással, illetve funkcionális módosítással érintettek, de ezek sem jelentenek új, bolygatatlan földterületek beépítését.

A zöldterületek és közparkok kijelölése, illetve ezek övezeti pontosítása adminisztratív jellegű, nem jár a használat megváltozásával vagy új beépítéssel.

Lakóterület-bővítés visszavonására is sor kerül, helyette egyes területek mezőgazdasági besorolást kapnak. Ezzel a módosítás a régészeti örökség szempontjából értékes, bolygatatlan területek meg-őrzését szolgálja.

A módosítással érintett ingatlanok régészeti szempontból nem érintenek régészeti lelőhelyet. A tervezett változtatások a régészeti örökségre közvetlen veszélyt nem jelentenek, mivel új, bolygatatlan területek beépítése nem történik, és a meglévő régészeti értékek védelme továbbra is biztosított a hatályos jogszabályok alapján. A régészeti örökség megőrzése szempontjából a módosítások nem járnak kockázattal.

A régészeti lelőhelyeken kívül tervezett beruházások esetében ugyanakkor felhívom a földtulajdonosok, a beruházók és a kivitelezők figyelmét, hogy ha földmunkák közben régészeti korú emlék vagy lelet kerül elő, a munka felelős vezetője köteles a tevékenységet azonnal

abbahagyni, és a jegyző útján a Zala Vármegyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztályának, illetve a régészeti tevékenység elvégzésére jogosult intézménynek, jelen esetben a Zalaegerszegi Múzeumok Igazgatóságának azt haladéktalanul bejelenteni. A feltárássra jogosult intézmény intézkedéséig köteles a tevékenységet szüneteltetni, továbbá a helyszín és a lelet őrzéséről – a felelős őrzés szabályai szerint – gondoskodni.

2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre

Az egyes elemek fenntartása, állagmegóvása, karbantartása vagy felújítása kedvező a történeti településre, mert a fennmaradó elemek egy letűnt társadalom fennmaradt elemei, a történelem egy-egy lenyomata, mely a helyi identitástudatot erősíteni tudja. Az elemek nincsenek hatással a település- és tájszerkezetre.

2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

A községben nincs műemléki érték.

3. Értékvédelmi terv

3.1. az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A védendő utcaképek meghatározása

Az utcakép a falu képezének meghatározója, ezért védelme a hagyományos falukép megőrzésének biztosítója. Fontos a sajátos utcavonal és beépítési vonalak megőrzése. Az utcakép védelme a telkek méretének, a beépítés ritmusának megőrzésével, a házak léptékének betartásával külön megterhelés nélkül alkalmas e célra.

Nincs olyan értékes utcakép a községben, melynek védelméről rendelkezni kellene.

Településképi helyi védelem

A települési értékleltár számba veszi a falu jellegzetes építményeit. Az értékleltárban feltüntetettük a helyi településképi védelemre javasolt architektúrákat, szobrokat (keresztek), stb.

Az értékleltár alapján a védelemre érdemes értékek a helyi településképi védelmét is magába foglaló helyi építési szabályzat rendelet mellékletébe kerülnek ill. a jelenlegi rendelet felülvizsgálatával kerülhet be.

3.2. az önkormányzati feladatok meghatározása

Jogalkotás jellegű tevékenység

A törvényi előírás alapján a Településképi Arculati Kézikönyv (TAK) felülvizsgálata/gondozása a hatástanulmány alapján. A TAK és e hatástanulmány alapján helyi településképi védelmi rendelet kiegészítése, utcakép védelem megjelölése. Az utcakép védelmi javaslatoknak és a hagyományos faluképre jellemző lakóépületek fejlesztési javaslatainak szabályozási tervekbe való beépítése.

Örökségvédelmi tevékenység

- A Településképi Arculati Kézikönyv ismertetése és közreadása a helyi emberek széles körében (pl.: honlapra való feltöltés)
- A helyi védelem kihirdetése és a fejlesztési lehetőségek ismertetése

- Pályázati támogatási lehetőségek keresése, megteremtése a helyi utcaképi és egyedi védelem alatt álló épületek felújításához
- Zöldterületek és közterületek szabadtér építészeti tervezés alapján való fejlesztése, gondozása